

ПАМ'ЯТЬ АРХЕОЛОГІЇ

**Ф. І. КАМІНСЬКИЙ —
ДОСЛІДНИК ПАМ'ЯТОК
АРХЕОЛОГІЇ ПОЛТАВЩИНИ**

О. Б. Супруненко

Ім'я Федора Івановича Камінського (1845—1891), одного з піонерів вивчення пам'яток найдавнішого минулого нашої Батьківщини, відоме лише фахівцям археологам. Хоча скромний педагог і бібліотекар був автором не тільки яскравих археологічних відкриттів всеросійського масштабу, а й проявив себе як історик і філолог, одержимий збирач і талановитий музейний працівник.

Коло джерел про життя і дослідницьку діяльність Ф. І. Камінського досить вузьке. Деякі біографічні відомості можна знайти у «Некролозі» дослідника¹, невеликій замітці М. Ф. Сумцова², працях радянських вчених П. І. Борисковського³, І. Г. Шовкопляс⁴ та Є. В. Махно⁵. Для відновлення біографічних подробиць і знайомства з археологічними дослідженнями Ф. І. Камінського важлива і його епістолярна спадщина. Частина документів, за свідченням В. Г. Ляскоронського, була знищена Камінським перед смертю у Круглику під Лубнами⁶, інша — збереглася у фонді К. М. Скаржинської в Державному архіві Полтавської області⁷, деякі — в архіві Ленінградського відділення ІА АН СРСР⁸, науковому архіві Полтавського краєзнавчого музею⁹.

Федір Іванович народився у Мінській губернії в сім'ї священика, там же закінчив духовне училище. Потім учився в Переяславській духовній семінарії. Після її закінчення намагався продовжити освіту в університеті, але за російськими законами того часу це було зробити дуже важко. Тому у 1860 р. він вступає вільнослухачем на фізико-математичний факультет Київського університету¹⁰, де слухає лекції відомих вчених: К. М. Феофілактова, В. Б. Антоновича та ін. Після закінчення Ф. І. Камінський переїжджає до Переяслава, де викладає російську мову у переяславському духовному училищі¹¹ та у приватному жіночому пансіоні.

¹ Каминский Ф. И. (Некролог) // Киевская старина.— 1891.— Т. XXXIII.— С. 313, 314.

² С — в Н. Каминский (Федор Иванович) // Энциклопедический словарь. (Издатели Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А.) — Спб., 1895.— Т. 14.— С. 205.

³ Борисковский П. И. Палеолит Украины.— М.— Л., 1953.— С. 11—14, 16.

⁴ Шовкопляс І. Г. Розвиток радянської археології на Україні (1917—1966). Бібліографія.— К., 1969.— С. 5.

⁵ Махно Є. В. Поховання на Замковій горі в Лубнах. (Розкопки Ф. Камінського 1881 р.) // Археологія.— 1965.— Т. 18.— С. 185—189.

⁶ Ляскоронский В. Г. Археологические раскопки близ г. Лубен, Полтавской г., в урочище Лысая Гора // Киевская старина.— 1892.— Т. 39.— С. 263, 264.

⁷ ДАПО.— Ф. 222.— Оп. 1.

⁸ Архів ЛВ ІА АН СРСР.— 1889.— Ф. 1.— Од. зб. 4.

⁹ НА ПКМ, од. зб. 03—114/2.

¹⁰ Киевская старина.— 1891.— Т. 33.— С. 313.

¹¹ Двадцатилетие Лубенской гимназии (1872—1897).— Лубны, 1898.— С. 165.

Саме на багатій історичними пам'ятками переяславській землі у нього пробуджується інтерес до найдавнішого минулого країни. Свідомство, видане досліднику Московським археологічним товариством на право проведення археологічних розкопок курганів у Полтавській та Мінській губерніях¹² датоване вже 1870 р. Ф. І. Камінський досліджує кілька курганів поблизу Переяслава та околицях містечка Кежан-Городок Мінської губернії, звідки він був родом. Дослідником розкопувалися кургани Х—ХІІІ ст., частина знахідок з яких збереглася і експонується у музеях Полтавщини. Він проводив ознайомчі екскурсії з гімназистами та семінаристами. У 1871 р. в одній з київських газет друкується стаття, написана переяславським вчителем, в якій він викриває зловживання тодішніх переяславських чиновників. Це не проходить даром, і здібного педагога переводять спочатку в Хорольське повітове училище, а потім у Лубни, де Ф. І. Камінський працює вчителем підготовчого класу і бібліотекарем фундаментальної бібліотеки Лубенської чоловічої гімназії¹³.

В Лубенській жіночій гімназії Ф. І. Камінський викладає природознавство й створює при бібліотеці перший в місті громадський музей краєзнавчого напрямку. Через 10 років Ф. І. Камінського переводять до Прилуцької гімназії, але незабаром він змушений залишити службу через хворобу (сухоти) і сімейні незгоди. Федір Іванович приймає запрошення лубенської поміщиці К. М. Скаржинської й стає сімейним учителем її дітей та переселяється в маєток Круглик¹⁴. Тут він живе до кінця своїх днів. Ф. І. Камінського поховано на круглицькому кладовищі¹⁵.

Найпліднішим виявився лубенський період життя. На Лубенщині Федір Іванович здійснює широкі археологічні дослідження. У 1873 р. він відвідує місцезнаходження кісток мамонта у маєтку Г. С. Кир'якова в с. Гінці Лубенського повіту, виявлене випадково двома роками раніше¹⁶. Оглянувши одну з ям і провівши невеликі розкопки, Ф. І. Камінський виявив оброблені кремені, кілька кістяних виробів та залишки стародавніх вогнищ. Він констатував культурний шар, що добре зберігся, й визначив наявність залишків палеолітичної стоянки¹⁷. Результати досліджень були підкріплені геологічними обстеженнями, які, на запрошення дослідника, виконав К. М. Феофілактов (1818—1901)¹⁸. Праця Ф. І. Камінського «Следы древнейшей эпохи каменного века по р. Суле и ее притокам» була опублікована і зачитувалася у 1874 р. на засіданні ІІІ Археологічного з'їзду в Києві. Д. Я. Самоквасовим¹⁹. В публікації наводилися дані про речові знахідки епохи палеоліту-енеоліту і бронзового віку у Нижньому Посуллі, в тому числі й пізньопалеолітичне місцезнаходження біля с. В'язівок Лубенського повіту. Там же вміщено перелік знахідок кісток викопних тварин в околицях Лубен²⁰, більшість з яких потрапила до музею Лубенської гімназії стараннями автора. Кожен факт такої знахідки обов'язково перевірявся Ф. І. Камінським, який робив геологічні описи навіть випадкових місцезнаходжень (с. Олександрівка, уроч. Кулішеве)²¹. Зауважи-

¹² ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 790.— А. 1.

¹³ Борисковский П. И. Палеолит Украины.— С. 13; *Двадцатилетие Лубенской гимназии ...*— С. 165.

¹⁴ *Киевская старина*.— 1891.— Т. 33.— С. 314.

¹⁵ Супруненко А. Б. Археологические исследования Ф. И. Каминского в Нижнем Посуллье // 1000-летие города Лубны: Обл. научно-практическая конференция (26—28 мая 1988 г.): (Тез. докл.).— Лубны. 1988.— С. 12—15.

¹⁶ Шовкопляс І. Г. Гінцівська палеолітична стоянка: (До 100-річчя її виявлення) // УІЖ.— 1971.— № 9.— С. 122.

¹⁷ Борисковский П. И. Указ. праця.— С. 13.

¹⁸ Феофилактов К. М. О местонахождении кремневых орудий человека вместе с костями мамонта в с. Гонцах на реке Удай, Лубенского уезда, Полтавской губернии // Тр. ІІІ АС.— Киев, 1878.— Т. 1.— С. 153—159.

¹⁹ Каминский Ф. И. Следы древнейшей эпохи каменного века по р. Суле и ее притокам // Тр. ІІІ АС.— Киев, 1878.— Т. 1.— С. 147—152.

²⁰ Там же.— С. 152.

²¹ Каминский Ф. И. Дневник // НА ПКМ.— Од. зб. 03—144/2.— А. 8, 9 зб.

мо, що, як на той час, геологічна підготовка лубенського педагога відзначалась сучасниками²².

Весною 1876 р. Ф. І. Камінський обстежив околиці сіл Карпилівки і Клепачів на Лубенщині, вперше докладно описавши городище, розташоване за 1,6 км на північний-захід — північ від останнього села (сучасне городище скіфського часу в уроч. Сад²³). Дослідник навів опис укріплень городища, складав його перший окомірний план, зазначивши форму і площу майданчика, стан його поверхні, потужність культурного шару, перелічив характерні знахідки²⁴.

В уроч. Осаково, розташованому поруч, ним відкрито залишки давньоруського могильника з 15 насипів. Два кургани у його складі досліджено. У щоденниковому записі зафіксовано стратиграфію насипів, їх розміри, обміри кістяків померлих та подано посилання на антропологічну літературу²⁵. Наведено й опис місцезнаходження в уроч. Парпурівщина (Пурпурівщина), за 2,1 км на північ від с. Клепачів, та групи курганів на сусідньому мису високого берега струмка²⁶. Це урочище, відкрите у наш час завдяки опису Ф. І. Камінського²⁷, пов'язується за архівними джерелами з рядом яскравих давньоруських знахідок²⁸.

Весною того ж року Ф. І. Камінський досліджує курган доби бронзи в уроч. Роги біля с. Гінці. Виявлений у похованні розвал ліпного горщика з домішками товченого кварцу у тісті привернув його увагу. Ф. І. Камінський відшукує аналогії цьому горщику й наводить їх (курган Перепетівка тощо), але за досить своєрідним принципом — порівнюючи домішки у тісті горщиків²⁹.

У 1881 р. Ф. І. Камінський розкопує чотири кургани в уроч. Лиса Гора у Лубнах. Роботи продовжено 1883 р. за фінансовою підтримкою і участю К. М. Скаржинської, члена кількох наукових товариств Росії, засновниці загальновідомого приватного музею у Круглику³⁰. Всього на Лисій Горі розкопано понад 15 курганів, де виявлено поховання епохи міді-бронзи, скіфського часу, могили половецького воїна³¹. Ф. І. Камінський готував публікацію цих матеріалів в останні роки свого життя, але перед смертю знищив їх разом із щоденниками. Лише частково лисогірські знахідки увійшли до зачитаного у відсутність автора на засіданні Товариства Нестора-літописця повідомлення «Розкопки курганів (скіфського типу) в околицях Лубен»³², а згодом використано у публікаціях В. Г. Ляскоронського³³. В наш час деякі знахідки з розкопок Ф. І. Камінського на Лисій Горі зберігаються у фондах Полтавського краєзнавчого музею.

Крім досліджень на Лисій Горі, Ф. Г. Камінський розкопав у 1882 р. насип великого кургану в уроч. Замок (Замковщина), між міс-

²² *Материалы к оценке земель Полтавской губернии. Естественнo-историческая часть. Отчет Полтавскому губернскому земству Лубенский уезд. (Сост. Левинсон-Лесинг Ф. Ю.).* — СПб., 1889. — Вып. 2. — С. 9.

²³ *Ляпушкин И. И.* Днепровское Лесостепное Левобережье в эпоху железа // *МИА.* — 1961. — № 104. — С. 76—78.

²⁴ *НА ПКМ.* — Од. зб. 03—144/2. — А. 1—5.

²⁵ *Там же.* — А. 5 зв. — 7.

²⁶ *Там же.* — А. 7—8 зв.

²⁷ *Кулатова И. Н., Супруненко А. Б.* Отчет о разведках и раскопках на Полтавщине в 1988 г. // *НА ИА АН УССР.* — С. 29.

²⁸ *Архів АН СРСР.* — Ф. 246. — Оп. 1. — Од. зб. 192. — А. 23, 24; *Рудинський М.* Археологічні збірки Полтавського музею // *Зб., присв. 35-річчю музею.* — Полтава, 1928. — Т. 1. — С. 56.

²⁹ *НА ПКМ.* — Од. зб. 03—144/2. — А. 10—11 зв.

³⁰ *Ванцак Б. С. Е. Н. Скаржинская: от археологии до революции* // *Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины: Обл. научно-практический семинар (Тез. докл. и сообщ.).* — Полтава, 1988. — С. 42, 43.

³¹ *Кулатова И. Н.* Памятники археологии территории г. Лубны // *1000-летие города Лубны/ Обл. науч.-практич. конф. (26—28 мая 1988 г.): (Тез. докл.)* — Лубны, 1988. — С. 7, 8.

³² *Борисковский П. И.* Палеолит Украины. — С. 14.

³³ *Ляскоронский В. Г.* Археологические раскопки близ г. Лубен ... — С. 263—276; *Ляскоронский В. Г.* История Переяславской земли с древнейших времен до половины XIII ст. — К., 1903. — Изд. 2-е. — С. 73, 74.

том та Мгарським монастирем, де виявлено впускне поховання зарубинецької культури та основна могила скіфської доби³⁴.

У 1889 р. Ф. І. Камінський дослідив пограбований релігійними фанатиками великий курган «Св. Афанасія», розташований поряд з будівлями Спасо-Преображенського Мгарського монастиря³⁵. Тут виявлено поховання скіфського часу кінця V—IV ст. до н. е.³⁶ Влітку того ж року він у складі групи взяв участь у розкопках Г. К. Зінченка ще двох невеликих курганів біля Мгарського монастиря. Зберігся опис знахідок розкопок, укладений Ф. І. Камінським. Матеріали розкопок потрапили до Державного історичного музею СРСР³⁷.

За інвентарними записами у книзі надходжень Полтавського музею можна простежити і географію розвідок лубенського педагога у Нижньому Посуллі³⁸.

Результати досліджень Ф. І. Камінського значно збагатили уявлення про археологічні пам'ятки регіону. У 90-і роки XIX ст. Посулля стає одним з найбільш вивчених у археологічному відношенні районів Лівобережжя. Матеріали досліджень Гінцівської стоянки були широко відомі завдяки публікаціям інших авторів ще за життя вченого³⁹. Визначне відкриття в Гінцях спростувало помилкову теорію про час першого заселення Росії та спроби західних дослідників (Ворсо, Гревінгк та ін.) представити територію країни далекою і дуже пізно заселеною людиною околицею. Менш відомими, через хворобу та смерть Ф. І. Камінського, залишились розкопки курганів біля Лубен, зовсім забутими — розвідки дослідника.

Ф. І. Камінський крім археологічних проводив різноманітні краєзнавчі дослідження. Так, він опублікував розповідь Ф. Дейкуна-Мочаненка про «Кобзар» 1860 р. Т. Г. Шевченка з друкованими вставками на місці цензурних купюр, вірш Олександри Псел «До сестри», лист Т. Г. Шевченка до І. Мокрицького та свідоцтво, відане письменникові 7 квітня 1860 р. на право проживання у Петербурзі⁴⁰, прокоментував ці матеріали⁴¹. Федором Івановичем опубліковано й історико-етнографічні відомості про околиці с. Єнківці⁴².

Ф. І. Камінський фактично був фундатором музею К. М. Скаржинської, куди він передав всі свої знахідки і значну частину збірки музею чоловічої гімназії. Під його впливом К. М. Скаржинська розгорнула широку збиральницьку діяльність, що дозволило у 1885 р. створити музейну експозицію у с. Круглик⁴³. Попередню підготовку до створення музею провів Ф. І. Камінський, який виконував обов'язки хранителя і завідуючого. Вже на перших порах підготовчих робіт до нього звертається відомий український письменник, фольклорист і колекціонер В. П. Горленко з проханням дозволити йому оглянути колекцію⁴⁴. Згодом він стає автором першої публікації про зібрання⁴⁵,

³⁴ Махно Є. В. Поховання на Замковій горі ... — С. 185—187; *НА ПКМ*.— Од. зб. 03—144/2.— А. 14. 15 зв; *Сидоренко Г. О., Махно Є. В., Телегін Д. Я.* Довідник з археології України. Полтавська область.— К., 1982.— С. 27, 68; *Тр. VIII АС*.— М., 1897.— Т. 4.— С. 239.— Табл. LXXXI, 51; *Каталог археол. від.* Полтавського музею.— Рукопис // Фонди Полтавського краєзнавчого музею.— Т. 1.— С. 34—36.

³⁵ *Архів ЛВ ІА АН СРСР*— Ф. 1, 1889.— Од. зб. 4.— А. 41—44.

³⁶ *Ильинская В. А.* Скифы Днепровского Лесостепного Левобережья (курганы Посулья).— Киев, 1968.— С. 55.

³⁷ *Архів ЛВ ІА АН СРСР*.— Ф. 1, 1889.— Од. зб. 4.— А. 50, 51.

³⁸ *Каталог археологічного відділу Полтавського музею*.— С. 28—65.

³⁹ *Уваров А. С.* Археология России. Каменный период.— М., 1881.— Т. 1; *Тр. III АС*.— Киев, 1878.— Т. 1; *Киевская старина*.— 1891.— Т. 33.— С. 313, 314.

⁴⁰ *Воспоминания* о Тарасе Шевченко.— Киев; 1988.— С. 421—423, 571.

⁴¹ *Каминский Ф.* Еще шепотка на могилу Шевченка // *Киевская старина*.— 1885.— № 3.— С. 519—530.

⁴² *Каминский Ф.* К материалам, сообщенным Г. Савичем о «семилетних богатырях» // *Киевская старина*.— 1889.— Т. 25.— С. 632, 633.

⁴³ *Ванцак Б.* Заповіла народів // *Україна*.— 1987.— № 36.— С. 4; *Ванцак Б. С. Е. Н. Скаржинская: от археологини до революции*.— С. 42.

⁴⁴ *ДАПО*.— Ф. 222.— Од. зб. 53.— А. 24.

⁴⁵ *Горленко В. П.* Лубенский музей Е. Н. Скаржинской // Оттиск из окт. кн. «Киевской старины» за 1890 г.— Киев, 1891.— С. 1—15.

а з Ф. І. Камінським підтримує дружні стосунки⁴⁶. Ще до відкриття музейної експозиції у засновників з'являється мрія створити міський земський музей, доступний для широкого кола відвідувачів⁴⁷.

Федором Івановичем здійснена попередня систематизація колекцій Лубенського музею К. М. Скаржинської. За життя Ф. І. Камінського музей значно поповнюється матеріалами за рахунок місцевих старожитностей⁴⁸. Ряд випадкових знахідок атрибутовано самим хранителем, в тому числі й відому ливарну матрицю для відливки серпів зрубної культури з с. Березняки, тоді Лубенського повіту⁴⁹. Федором Івановичем визначено й описано значну кількість предметів археології, підготовлено документи, нумізматичні і геологічні збірки, розпочато підготовку каталога археологічної колекції⁵⁰. Ф. І. Камінський був автором першої музейної експозиції у Круглику, радником з вирішальним голосом володарки музею⁵¹. Зауважимо, що наступного завідуючого музею К. М. Скаржинській рекомендував Федір Іванович. Він не помилився. Здібний етнограф С. К. Кульжинський продовжував справу лубенського вчителя, а у радянський час — викладав у Лубенському педінституті.

Завдяки наполегливості й ентузіазму Федора Івановича археологічний напрямок збиральницької та дослідницької діяльності залишався провідним у роботі музею К. М. Скаржинської у 1880-і роки.

Ф. І. Камінський вів значне листування. Збереглися листи В. Б. Антоновича, В. П. Горленка, С. К. Кульжинського, В. Г. Ляскоронського, О. Г. Кир'якова, С. Г. Кир'якова, К. М. Скаржинської до нього. В одному з них відомий київський історик і археолог, професор В. Б. Антонович сповіщає про обрання Ф. І. Камінського дійсним членом історичного Товариства Нестора-літописця при університеті св. Володимира⁵², співробітництво з яким дослідник продовжував до останніх днів свого життя. Він також був обраний членом-кореспондентом «Одеського товариства історії та древностей»⁵³, співпрацював з редакцією журналу «Киевская старина»⁵⁴, активно допомагав проведенню археологічних виставок під час III, VI та VIII археологічних з'їздів⁵⁵.

Ф. І. Камінський добре знав вітчизняну та зарубіжну наукову літературу, слідкував за появою нових праць з історії, археології та етнографії⁵⁶. Не залишався байдужим й до подій у політичному житті. З ім'ям Ф. І. Камінського пов'язується організація у Лубенській гімназії на початку 1880-х років гуртка народницького напрямку⁵⁷. Зберігся лист учня Ф. І. Камінського, О. Г. Кир'якова, де сповіщається про студентські виступи та арешти у Києві навесні 1887 р.⁵⁸

Через століття з впевненістю можна говорити про велике значення подвижницької пошукової та музейної роботи Ф. І. Камінського. Він вперше на Україні виявив пам'ятки життя і діяльності пізньопалеолітичної людини; перший дослідив археологічні пам'ятки Нижнього Посулля. Федір Іванович запропонував власну схему історичного розвитку регіону, передбачав, що «по Сулі та її притокам були послідовно розвинуті й інші епохи», в тому числі й «кам'яного періоду»⁵⁹. Велику кількість археологічних об'єктів виявлено і, в основному, пра-

⁴⁶ ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 53.— А. 8—27.

⁴⁷ Там же.— А. 8, 22.

⁴⁸ Там же.— Од. зб. 2.— А. 1—30.

⁴⁹ Там же.— Од. зб. 69.— А. 3, 4.

⁵⁰ Там же.— Од. зб. 69.— А. 5, 6 зв.

⁵¹ Супруненко А. Б. Археологические исследования Ф. И. Каминского в Нижнем Посулье.— С. 14.

⁵² ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 20.— А. 1.

⁵³ Махно Є. В. Поховання на Замковій Горі ... — С. 186.

⁵⁴ ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 153.— А. 1, 2, 4; *Киевская старина*.— 1891.— Т. 33.— С. 313.

⁵⁵ ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 69.— А. 3—4; 72.— А. 1, 2—2 зв.

⁵⁶ Там же.— Од. зб. 69.— А. 4, 7; Од. зб. 85.— А. 1—1 зв.

⁵⁷ Ванцак Б. С. Лубни: Путівник.— Харків, 1988.— С. 36.

⁵⁸ Там же.— Од. зб. 183.— А. 1.

⁵⁹ Каминский Ф. И. Следы древнейшей эпохи каменного века по р. Суле ... — С. 150.

вильно інтерпретовано дослідником. До відкриття Ф. І. Камінського належать поселення доби енеоліту і бронзи на Лисій Горі (віднесено дослідником до неолітичної епохи)⁶⁰, перших поховальних пам'яток доби бронзи і скіфського часу (кургани Посулля), городища скіфської доби та давньоруських пам'яток в околицях с. Клепачів. Ним же зроблено перші описи цих пам'яток, що не втратили свого значення і у наш час. Напевне, Ф. І. Камінському було відоме й давньоруське городище (уроч. Городок) біля Клепачів, про що є згадки у каталозі Полтавського музею⁶¹.

Дослідження Камінського не залишались на описовому рівні; він прагнув ілюструвати результати своїх робіт, супроводжуючи їх таблицями, акварелями, графічними малюнками у щоденниках⁶². Шкода, що більшість з них загинула під час війни.

Багато новацій запропоновано Ф. І. Камінським у методиці ведення археологічних досліджень. Це і пильний перегляд до найдрібніших деталей культурного шару, і залучення до дослідження пізньопалеолітичних пам'яток фахівців з природознавчих дисциплін, і точна описова фіксація всіх елементів поховальних споруд, що збереглися, і повне знесення насипу невеликих курганів у процесі розкопок (Лиса Гора). Ф. І. Камінський збирав під час розкопок курганів остеологічні матеріали⁶³, прагнув отримати визначення по них. Останні обов'язково підтверджувалися документально у архіві Лубенського музею та інвентарними записами⁶⁴.

Серйозний підхід до якості проведення робіт дозволив вилучити при розкопках перевідкладень Лисогірського поселення⁶⁵—фрагментів кераміки і виробів з кременю. На відміну від більшості сучасників, що прагнули знайти атрактивні предмети старовини, Ф. І. Камінський не лише старанно їх збирав, а й описував. Все це ставило лубенського археолога на значно вищий щабель від сучасних йому дослідників.

Зрозуміло, що більшість курганів досліджено Ф. І. Камінським за методикою того часу, що, безумовно, відбилося на результатах його робіт. Практична відсутність публікацій та звітів про розкопки зробила частину здобутих ним матеріалів невідомими для дослідників. Це підсилювало й тим, що Федір Іванович був представником первісної археології і належав до числа «природознавців», зближення яких з офіційною археологією лише розпочиналося на початку останньої чверті ХІХ ст.⁶⁶ Певно не останню роль відіграла репутація Ф. І. Камінського серед лідерів російської археологічної науки, як турботної «людини з семинаристів»⁶⁷ і його особисті якості. Але сучасники називали Ф. І. Камінського «одним із тих людей, для яких вищі інтереси складають весь його (життя—О. С.) зміст і склад, одним з небагатьох ідеалістів нашого часу», людиною «бездоганної чесності і душевного благородства»⁶⁸.

«Невеликим струмочком», що приносить «крихітки знання в ріку» великої науки назвав себе Ф. І. Камінський у одному з листів до К. М. Скаржинської⁶⁹.

У наш час його ім'я стоїть на одному щаблі з видатними дослідниками археології України. Він по праву може вважатися й одним з фундаторів археологічного зібрання Музею Полтавського земства і його

⁶⁰ ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 69.— А. 4, 5; Ляскоронский В. Г. Археологические раскопки близ г. Лубен, Полтавской г., в урочище Лысая Гора.— С. 277, 278.

⁶¹ Каталог археологічного відділу Полтавського музею.— Т. 1.— С. 39, 40.

⁶² Там же.— С. 31—62; НА ПКМ.— Од. зб. 03—144/2.— А. 14, 16; ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 69.— А. 3 зв.; Архів І. А. Зарецького // НА ПКМ.— Од. зб. 03—280.— Фото 5.

⁶³ НА ПКМ.— Од. зб. 03—144/2.— А. 9 зв.— 10, 15—15 зв.

⁶⁴ Каталог археологічного відділу Полтавського музею.— Т. І.— С. 34, 35; Махно Е. В. Поховання на Замковій Горі ...— С. 186, 187.

⁶⁵ Тр. VIII АС.— Т. 4.— С. 238.— Табл. LXXVIII—LXXX.

⁶⁶ Формозов А. А. Страницы истории русской археологии.— М., 1986.— С. 66, 67.

⁶⁷ Борисковский П. И. Палеолит Украины.— С. 12, 14.

⁶⁸ Киевская старина.— 1891.— Т. 33.— С. 314.

⁶⁹ ДАПО.— Ф. 222.— Од. зб. 69, а. 9 зв.

го наукової бібліотеки, куди у 1906 р. увійшли подаровані К. М. Скаржинською колекції, документи й книги Лубенського музею⁷⁰. За образним висловом М. Я. Рудинського, це зібрання стало «наріжним каменем археологічного відділу Полтавського державного музею»⁷¹. Частина знахідок Ф. І. Камінського й досі експонується в обласному⁷² та його філіалі — Диканському історико-краєзнавчому музеях.

Симптоматичною ознакою нашого часу стало надання в кінці 1989 р. імені Ф. І. Камінського новій вулиці в місті Лубнах, яка розмістилася неподалік від Лисої Гори — місця розкопок археолога і краєзнавця.

⁷⁰ Риженко Я. Полтавський державний музей. Історичний огляд // 36. присвяч. 35-річчю музею. — Полтава. — 1928. — Т. 1. — С. 4—6.

⁷¹ Рудинський М. Археологічні збірки Полтавського музею // 36., присвяч. 35-річчю музею. — Полтава, 1928. — Т. 1. — С. 29.

⁷² Супруненко А. Б. Экспозиция по археологии Полтавщины: Путеводитель. — Полтава, 1988. — С. 4, 9, 14.